

Гордана Благојевић
Етнографски институт САНУ,
Београд

УДК 394.3(=163.41)

**НАРОДНЕ ИГРЕ СРБА У ДИЈАСПОРИ КАО
СИМБОЛ ЕТНИЧКОГ ИДЕНТИТЕТА:
ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ
ПРОЈЕКТА ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ**

ТРАДИЦИЈА – ФОЛКЛОР – ИДЕНТИТЕТ

Апстракт: У раду се посматрају народне игре као симбол етничког идентитета на примеру Срба у дијаспори. У оквиру пројеката Етнографског института САНУ дуги низ година се спроводе истраживања Срба ван Србије. Народне игре се помињу у оквиру проучавања Срба у Мађарској, Канади, Чикагу (САД) и Калифорнији (САД). Разматра се различит однос према народним играма у матици и у дијаспори. Заједничка песма и игра представљају део духовне, националне, културне и музичке идентификације којом наши исељеници остварују везу са домовином. Посматра се које се игре највише играју, као и ношње које се за те прилике користе. Емигрантска култура није никада истоветна оној у постојбини и увек постоје инвентивна прилагођавања узастопних таласа емиграната.

Кључне речи: етнички идентитет, народне игре, Срби, дијаспора.

Миграције становништва представљају битну карактеристику српске историје.¹ У овом чланку народне игре се посматрају као симбол етничког идентитета на примеру Срба у дијаспори. Српски фолклорни ансамбли у дијаспори постоје готово свуда где живе Срби.

У оквиру пројеката Етнографског института САНУ проблематика Срба ван Србије истражује се од краја осамдесетих година XX века.² Народне игре се помињу у оквиру проучавања

¹ Рад је настао као резултат рада на пројекту број 147023: *Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори*, који финансира Министарство науке Републике Србије.

² Д. Дрљача, М. Прелић, *Искусства Етнографског института у проучавању Срба у окружењу*, Научни скупови САНУ, књ. СІХ, Одељење друштвених наука, књ. 25, Београд, 2005, 281-290.

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

Срба у Мађарској, Канади, Чикагу (САД) и Калифорнији (САД).

Заједничка песма и игра представља део духовне, националне, културне и музичке идентификације којом српски исељеници остварују везу са домовином.³ Преко песме и игре симболично се изражава јединство групе. Игра је невербални језик који може да послужи симболизацији етничког идентитета.⁴ Код Срба у дијаспори постоји општеприхваћено схватање да је играње у колу део српске традиције.

Словенско становништво, које је на територији данашње Мађарске присутно од раног средњег века, било је под утицајем католичке цркве и мађарске власти.⁵ Срби се у већем броју досељавају на ову територију током сеоба које су настале услед продора Турака на Балкан. Овај дуготрајни процес имао је свој врхунац током Велике сеобе 1690. године.⁶ У Мађарској Срби данас живе у Будимпешти и околини, уз Дунав од Ловре до Сентандреје, уз Мориш од Сегедина до Батање, по Барањи и Бачкој.⁷

³ Д. Стефановић, *О музичком идентитету Срба у расејању*, *Catena Mundi I*, Београд, 1992, 145.

⁴ М. Прелић, *Срби у селу Ловриу Мађарској током XX века*, Будимпешта, 1995, 197.

⁵ С. Ћирковић, *Кретања према северу*, у: *Историја српског народа II*, СКЗ, Београд, 1982, 314.

⁶ О Великој сеоби видети нпр. С. Ћирковић, *Кретања према северу*, у: *Историја српског народа II*, Београд, 1982 (314–330); С. Ћирковић, *Српски живаљ на новим огњиштима*, у: *Историја српског народа II*, Београд, 1982 (431–445); С. Ћирковић, *Сеобе српског народа у Краљевину Угарску у XIV и XV веку*, у: *Сеоба Срба 1690*, ур. Р. Горјанац и П. Милошевић, Будимпешта-Београд, 1990, 8–21; Д. Поповић, *Срби у Будиму*, Београд, 1952.

⁷ М. Прелић, *(Н)и овде (н)и тамо. Етнички идентитет Срба у*

ТРАДИЦИЈА – ФОЛКЛОР – ИДЕНТИТЕТ

Младена Прелић се бавила проучавањем трансформације народних игара у сеоској средини на примеру Срба у селу Ловра (Мађарска). Дошла је до закључка да су се током времена прилике и места за игру мењале. До Другог светског рата људи су играли на улици, у двориштима и кафанама. Обавезно су играли за одређене празнике и свадбе, а спонтано недељом или радним данима лети када заврше дневне послове. Момци и девојке почињали су да играју кад се *замомче*, односно *задевојче*, тј. кад заврше основну и недељну школу (са 14–15 година). Учили су да играју једни од других, млађи од старијих другова или браће и сестара. Мађари који су се двадесетих година XX века доселили у Ловру научили су српске игре и играли су са Србима коло.⁸ Репертоар народних игара које је евидентирала М. Прелић у Ловри је следећи: 1. *Љесе/Лесе*; 2. *Коло води Васа*; 3. *Српкиња*; 4. *Врањанка*; 5. *Зајечарка*; 6. *Радикал*; 7. *Кукуњешче*; 8. *Дуње ранке*; 9. *Логовац*; 10. *Кетуш*; 11. *Ајд' на лево*; 12. *Хоп-цупа*; 13. *Моравац*.⁹

Дакле, до педесетих година XX века игра и песма су преношене *органски* унутар сеоске заједнице. Затим долази до промена репертоара, начина, времена и места играња. Посебно се променио начин на који се ова вештина преноси на нове генерације. Ове промене могу се подвести под феномен познат као *фолклоризам*.¹⁰ У социјалистичком периоду широм Мађарске оснивана су бројна културно-уметничка друштва у циљу неговања *изворног* народног стваралаштва. У Ловри је оваква група основана 1954. године. Чланови групе су учили кореографије свих јужнословенских игара. Инструктор често

Мађарској на крају XX века, Етнографски институт САНУ, посебна издања, књ. 64, Београд, 2008, 68.

⁸ М. Прелић, нав. дело (1995), 199.

⁹ Исто, 198.

¹⁰ Исто, 199; о фолклоризму видети у: М. Stanonik, *General Observations on Folklorism*, in: *Etnološki pregled/Ethnological Review*, vol. 26, Beograd, 1990, 15–39.

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

није припадао српској заједници, него је био професионални ко-реограф.¹¹ Српске фолклорне групе у Будимпешти и Помазу делатност усмеравају у три правца: реконструисање игара Срба у Мађарској, учење игара Мађара и других народа са којима живе и, на крају, неговање српских игара из свих крајева где Срби живе.¹²

Код Срба у Мађарској од краја осамдесетих до почетка деведесетих година XX века постоји утицај градског фолклора, матице и средстава масовне комуникације. Људи су заборављали старе музичке облике, док су песме из матице врло брзо постајале популарне.¹³ Истраживана популација се више не забавља спонтано кроз игру и песму. Народне игре се појављују само у одређеним приликама (у време празника током године и уз обреде прелаза).¹⁴ Крајем XX века Ловрани су играли готово искључиво у Дому културе, само у одређеним приликама када је играње обавезно (свадба, црквена слава, приредбе и игранке поводом празника).

Срби у Мађарској током целе године организују културне и спортске манифестације (фолклорне смотре, изложбе, књижевне вечери и др.). Главне прилике за окупљање Срба у Батањи су *Дани српске културе* и храмовна слава српске православне Цркве рођења Пресвете Богородице. Црквена слава има верски и етнички карактер. Празник чине црквени обреди, а у поподневним часовима у храмовној порти и дворишту школе организује се игранка. У прослави учествују тамбурашки оркестри, људи се забављају уз песме и коло.¹⁵ Централни део манифестације *Дани српске културе* представља музичко-забавни програм. У Дому културе се одржавају концерт и игранка.¹⁶

¹¹ М. Прелић, нав. дело (1995), 200.

¹² М. Прелић, нав. дело (2008), 293.

¹³ М. Прелић, нав. дело (1995), 197.

¹⁴ Исто, 206.

¹⁵ М. Лукић-Крстановић, *Срби у Батањи: етничка амблемизација светковина*, Научни скупови САНУ, књ. СІХ, Одељење друштвених наука, књ. 25, Београд, 2005, 349.

¹⁶ Исто, 351.

ТРАДИЦИЈА – ФОЛКЛОР – ИДЕНТИТЕТ

Први период досељавања Срба на северноамерички континент започео је педесетих, а интензивирао се осамдесетих година XIX века.¹⁷ Насељавајући САД и Канаду, српски исељеници организовали су потпорна друштва, црквеношколске општине и парохије. Ту су, поред верских, имали и различите социокултурне и просветне активности.

Потомци српских исељеника у Канади приликом ритуалних догађања која су праћена музиком, највише комуницирају путем народних игара, тј. кола. Према Мирослави Лукић-Крстановић, приликом окупљања српских исељеника увек су присутни званични носиоци кореографије. Они почињу и воде коло, засебно изводе програм популарних шумадијско-моравских кола, и сл. У колу доминирају жене, и то прве, а посебно друге генерације. Приликом извођења народних игара српски исељеници и њихови потомци упражњавају и одређене ритуалне радње као што су подврискивање, звиждање и пригодни повици. Мигранти тиме показују да су им те игре и музика блиски. Они их доживљавају на свој начин и теже да буду прихваћени као равноправни припадници српске заједнице. М. Лукић-Крстановић примећује да су ови елементи издвојени из традиционалног контекста и уклопљени са енглеским језичким системом конверзације која се упражњава током игре.¹⁸

¹⁷ Г. Благојевић, *Срби у Калифорнији, обредно-религијска пракса и етницитет верника српских православних парохија у Калифорнији*, Београд, 2005, 20; о периодизацији досељавања Срба на северноамерички континент видети D. Padgett, *Conducting Research on Serbs in America, Problems and Prospects*, *Serbian Studies* 2/3, Chicago, 1983, 55; M. B. Petrovich and J. Halpern, *Serbs*, *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*, Cambridge, England, Massachusetts and London, 1980, 917; M. Lopusina, *Srbi u Americi*, Beograd 2000, 14.

¹⁸ М. Лукић-Крстановић, *Срби у Канади – живот и симболи идентитета*, Београд, 1992, 175.

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

Према резултатима истраживања Мирјане Павловић, у већини српских црквеношколских општина у Чикагу постоје и дечије фолклорне секције. Обично су присутне две групе, јуниорска (од 7 до 12 година) и сениорска (до 18 година). После завршене средње школе деца углавном напуштају групу. У ансамблима се често налази више деце из једне породице. Репертоари секција су веома разноврсни. Костими су већином имитације народних ношњи. Групе најчешће немају свој оркестар, већ их прати музика са музичких уређаја.¹⁹

Теренска истраживања у Калифорнији обављала сам у периоду од августа до децембра 2000. године. У овој америчкој држави при свакој парохији установљено је учење народних игара и песама. Пробе се одржавају у парохијским домовима. У зависности од броја и старосне структуре, играчи су подељени у две или три групе. У црквеношколској општини св. Стеван Првовенчани (Алхамбра) похађање веронауке представља неопходан услов да се постане члан фолклорног ансамбла. Чланови ансамбла ношње набављају из *старог краја* (из Србије), или их шију у Америци. Приликом значајних прослава у парохији учествује и фолклорна група.²⁰

Фолклорни ансамбл из Сан Маркоса при парохији св. Ђорђа из Сан Дијега учествовао је седамдесетих година XX века на мултинационалном фестивалу у *Scottish Masonic Hall* у Сан Дијегу, у коме је узело учешће двадесет шест различитих етничких група. Програм је водио протестантски пастор и свако је показивао своју културу и обичаје. Американци су преко фолклорних наступа српске деце сазнали да се Срби досељавају у Јужну Калифорнију. Американци нису умели да изговоре *Serbian dance* ([Сербиан денс] – српска игра) већ су изговарали *Sibirian dance* ([Сибириан денс] – сибирска игра).²¹

¹⁹ М. Павловић, *Срби у Чикагу, проблеми етничког идентитета*, Београд, 1990, 59.

²⁰ Г. Благојевић, нав. дело, 150.

²¹ *Споменица. Српска Православна Црква свете Петке, Сан Маркос,*

ТРАДИЦИЈА – ФОЛКЛОР – ИДЕНТИТЕТ

Инструктори српских народних игара и песама су некад и особе рођене у Америци. Често су то обраћеници у православље неспрског порекла. У парохији св. Стевана Првовенчаног инструктор фолклора био је Американац, протестант. Успео је да организује готово професионалну групу која је наступала широм Америке (у Сан Франциску, Њујорку, итд.). Американци које привуче српски фолклор, покушавајући да науче српске игре, понекад прелазе у православље.²² У овој парохији су 2000. године постојала три фолклорана ансамбла (*Kolo Groups*) у које је било учлањено осамдесет четворо деце.²³

Пробе народних игара при неким парохијама организоване су недељом после ручка. Деца уз музику са уређаја уче да играју *Шумадијско коло*, *Чачак*, *Шопско оро*. Деца заједно играју, па се и њихове мајке зближавају. Међутим, понекад има проблема, на пример, око избора коловође. Сви сматрају да *српска деца треба да се друже и да уче културу*. Преовладава ношња из Шумадије.

При храму св. Стевана Првовенчаног у Алхамбри одржавају се концерти катедралног ансамбла *Соколи*. Осим ове, постоји и група *Златни бисери*, коју чине старији играчи. Називи концерата асоцирају на места из домовине, нпр. *Повратак у Скадарлију*. Концертима често присуствује епископ и свештенство. Ансамбли изводе различите кореографије, нпр. градске игре из Београда и Новог Сада, *Коло краљице Наталије*, игру *Сарајевка*, *Шопско коло*, игре из Пирота, *Хумореску* из Војводине, српске игре из Баната, итд.²⁴

Калифорнија, 1991, 111.

²² Исто, 151.

²³ *The Cathedral Messenger*, A publication of Saint Steven's Serbian Orthodox Cathedral, Paschal issue, march-april, Alhambra, California, 2001, 4.

²⁴ *The Cathedral Messenger*, St. Steven's Serbian Orthodox Cathedral News Magazine, Alhambra, California, Christmas, 1999, 22.

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

У мају сваке године у овој парохији одржава се манифестација под називом *Kolobration*. Том приликом окупљају се фолклорни играчки ансамбли из различитих парохија. Поред групе *Соколи* из парохије св. Стевана Првовенчаног, 2000. године учествовале су и групе *Косовски божури* из Цркве св. Саве (Сан Габријел), *Авала* из Цркве св. Стефана Дечанског (Чикаго), *Соко* из старе Цркве Васкрсења Христовог, (Чикаго). Спремили су различите игре, из Пирота, влашке, шопске, са Косова, из Црноречја, Баната и Срема. У парохији св. Петке у Сан Марко-су, у новембру 1996. године био је одржан *Avala Folklore Ensemble Kolofest*.

Упркос сложеној финансијској ситуацији, сараднице Етнографског института су, бавећи се проучавањем Срба ван Србије, успеле да обаве и етнoлошка истраживања српских народних игара у поменутиm областима. Из изложеног се може закључити да емигрантска култура није никада истоветна оној у постојбини. Игре које данас играју Срби у Мађарској, Канади, САД, често су веома удаљене од ранијих сеоских традиција. Међутим, мигранти прихватају управо новије, *фолклоризоване* варијанте као симбол етничког идентитета.

Фолклорни ансамбли дају могућност младим људима у дијаспори да видно испоље свој етницитет кроз народне ношње и специфичан начин игре, коло. Ове групе имају и интегративну функцију, повезују особе унутар ансамбла и остварују контакте приликом фестивала и прослава у суседним и удаљеним местима. Осим тога, српске народне игре учи и већинско становништво које живи у близини (као, на пример, у Мађарској), или припадници других етничких група (као, на пример, у Америци). На тај начин српске народне игре, поред дистинктивне функције, имају и улогу зближавања припадника различитих етничких група.

ТРАДИЦИЈА – ФОЛКЛОР – ИДЕНТИТЕТ

Фотографија бр.1: LXIV прослава Српског дана, 2009. година,
Нијагарини водопади, Онтарио (Канада)
<http://www.marctic.com/pastev2009.htm>

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

Библиографија:

Благојевић, Гордана, *Срби у Калифорнији, обредно-религијска пракса и етницитет верника српских православних парохија у Калифорнији*, Београд, 2005.

Дрљача, Душан, Прелић Младена, *Искусства Етнографског института у проучавању Срба у окружењу*, Научни скупови САНУ, књ. СІХ, Одељење друштвених наука, књ. 25, Београд, 2005.

Лорушина, Марко, *Srbi u Americi*, Београд, 2000.

Лукић-Крстановић, Мирослава, *Срби у Канади – живот и симболи идентитета*, Београд, 1992.

Лукић-Крстановић, Мирослава, *Срби у Батањи: етничка амблемизација светковина*, Научни скупови САНУ, књ. СІХ, Одељење друштвених наука, књ. 25, Београд, 2005.

Павловић, Мирјана, *Срби у Чикагу. Проблеми етничког идентитета*, Београд, 1990.

Padgett, K. Deborah, *Conducting Research on Serbs in America, Problems and Prospects*, Serbian Studies 2/3, Chicago, 1983.

Petrovich, B. Michael and Halpern Joel, *Serbs*, Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups, Cambridge, England, Massachusetts and London, 1980.

Поповић, Душан, *Срби у Будиму*, Београд, 1952.

Прелић, Младена, *Срби у селу Ловри у Мађарској током ХХ века*, Будимпешта, 1995.

Прелић, Младена, *(Н)и овде(н)и тамо. Етнички идентитет Срба у Мађарској на крају ХХ века*, Етнографски институт САНУ, посебна издања, књ. 64, Београд, 2008.

Споменица. Српска Православна Црква свете Петке, Сан Маркос, Калифорнија, 1991.

Stanonik, Marija, *General Observations on Folklorism*, in: *Etnološki pregled/Ethnological Review*, vol. 26, Београд, 1990.

Стефановић, Димитрије, *О музичком идентитету Срба у расејању*, Catena Mundi I, Београд, 1992.

ТРАДИЦИЈА – ФОЛКЛОР – ИДЕНТИТЕТ

The Cathedral Messenger, A publication of Saint Steven's Serbian Orthodox Cathedral, Paschal issue, march-april, Alhambra, California, 2001.

The Cathedral Messenger, St. Steven's Serbian Orthodox Cathedral News Magazine, Alhambra, California, Christmas, 1999.

Ћирковић, Сима, *Кретања према северу*, у: *Историја српског народа II*, СКЗ, Београд, 1982.

Ћирковић, Сима, *Српски живаљ на новим огњиштима*, у: *Историја српског народа II*, Београд, 1982.

Ћирковић, Сима, *Сеобе српског народа у Краљевину Угарску у XIV и XV веку*, у: *Сеоба Срба 1690*, ур. Р. Горјанац и П. Милошевић, Будимпешта–Београд, 1990.

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

Gordana Blagojević

THE FOLK DANCES OF SERBS IN DIASPORA AS A SYMBOL OF ETHNIC IDENTITY: RESEARCHES WITHIN THE PROJECT OF ETHNOGRAFIC INSTITUTE OF SERBIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES BY NOWDAYS

The paper considers folk dances as a symbol of ethnic identity on the example of the Serbs in the Diaspora. Within the project of the Ethnografic institute of Serbian Academy of Arts and Sciences, for many years are conducted researches about Serbs outside Serbia. Folk dances are mentioned within expolartions of Serbs in Hungary, Canada, Chicago (USA) and California (USA). Here is elaborated the different approach to the folk dances both, in the country of origin, and in the Diaspora. Mutual songs and dances represent a part of spiritual, national, cultural and music identifications by which our emigrantas keep the contact with their country of origin. The paper also pays attention to the dances which are performed the most and to the costumes used in those events. The emigrant culture is never equal to one in the country of origin, and there are always some inventive addaptations by successive waves of emigrants.

ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК

ТРАДИЦИЈА – ФОЛКЛОР – ИДЕНТИТЕТ

Уредници

**др Гордана Благојевић
др Ивица Тодоровић**

Коуредник

мр Александра Мирковић

**Сремски Карловци
2010**

THEMATIC JOURNAL

TRADITION – FOLKLORE – IDENTITY

Editors

Ph.D. Gordana Blagojevic

Ph.D. Ivica Todorovic

Co-Editor

Ma.Phil. Aleksandra Mirkovic

Sremski Karlovci

2010

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
39(082)

ТРАДИЦИЈА - фолклор - идентитет : тематски
зборник / уредници Гордана Благојевић, Ивица
Тодоровић; коуредник Александра Мирковић. -
Сремски Карловци : Академија Српске
Православне Цркве за уметности и
конзервацију, 2010 (Београд : Академска
издања). - 440 стр. : илустр. ; 25 cm

На спор. насл. стр. : Tradition - Folklore -
Identity. - Тираж 300. - Стр. 7-9 : Уводна
реч / Ивица Тодоровић, Гордана Благојевић,
Александра Мирковић. - Радне биографије
аутора : стр. 433-440. - Напомене и
библиографске референце уз текст. -
Библиографија уз већину радова. - Summaries
; Резимеи.

ISBN 978-86-86805-36-2

1. Ств. насл. на упор. насл. стр.
а) Етнологија - Зборници б) Фолклор -
Зборници

COBISS.SR-ID 179769868